

Irländska mynt i svenska fynd

**en studie av de vikingatida depåernas innehåll av
irländska mynt**

**Arkeologi II uppsats
Maud Ajax
Stockholms Universitet
Vt 2015
Handledare: Kenneth Jonsson**

Abstract

This essay presents a study of Viking-Age hoards containing Hiberno-Norse coins, a total of 545, found within the borders of present-day Sweden. The number and distribution of Hiberno-Norse coins in the different hoards, a total of 120, is stated. The analysis shows that 72,3 % of Hiberno-Norse coins are found in different hoards from the island of Gotland.

INNEHÅLL	1
INTRODUKTION	2
1.1 Inledning	2
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Material och avgränsning	2
1.5 Källmaterial	3
1.6 Metod och teori	3
2 HISTORIK	3
2.1 Myntpräglingens utveckling	3
2.2 Irland under vikingatid	3
2.3 Sverige under vikingatid	4
2.4 Forskningshistorik	5
3 MATERIAL OCH TYPOLOGI	6
4 ANALYS	7
4.1 Fördelning av irländska mynt i svenska fynd	7
4.2 Typ av irländska mynt i svenska fynd	8
5 RESULTAT AV ANALYSEN	9
6 TOLKNING	9
7 SAMMANFATTNING	9
8 LITTERATURHÄNVISNINGAR	10

1 INTRODUKTION

1.1 Inledning

Materialet för denna studie är irländska mynt, som upphittats i olika svenska skattfynd, de första från början av 1700-talet, de senaste på 2000-talet. Uppsatsen har skrivits vid Numismatiska forskningsgruppen, som är en del av arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet. Numismatikens roll är att belysa myntens roll i ett större sammanhang, politiskt, ekonomiskt, administrativt och socialt (Jonsson, 1999: 418). Engelska mynt från vikingatiden i Sverige har behandlats i en C-uppsats av Cecilia Persson (Persson 1992). I min studie analyser jag irländska mynt, deras ursprung, typologi, korologi och kronologi.

1.2 Syfte

Syftet är att göra en förteckning över vikingatida irländska mynt, som hittats i Sverige och som kunnat bestämmas till typ och regent samt att tolka detta material.

1.3 Frågeställningar

1. Från vilken regent/period finns flest mynt?
2. Dominerar vissa typer av mynt?
3. Finns möjlighet att knyta fyndantal i Sverige till hur präglingen av mynt utvecklades på Irland?
4. Skiljer sig fyndplatser av irländska mynt från fyndplatser av engelska mynt i Sverige?

1.4 Material och avgränsning

Materialet består av 544 irländska mynt från 120 fyndplatser. Materialet i min studie bygger på information som har hämtats från Numismatiska forskningsgruppens databas vid Stockholms universitet. I jämförelse med engelska och tyska mynt utgör irländska mynt ett litet antal. Totala antalet mynt på de 120 fyndplatserna som ingår i denna studie är 17.135; irländska mynt utgör 3,12 % av hela mängden i detta material. Materialets tidsmässiga begränsning består av fynd med tpq 997-1143. Tpq är fyndets yngsta mynts första möjliga präglingsår. Präglingen av mynt på Irland startade omkring 995.

Materialet är geografiskt avgränsat till dagens svenska gränser.

1.5 Källmaterial

Detaljerad information om de irländska mynten och dessas fyndplatser har jag sökt i olika vetenskapliga skrifter. I *Corpus Nummorum Saeculorum ix-xi qui in Suecia reperti sunt* (CNS), vars första del utkom 1975, redovisas kontinuerligt fynd från svensk vikingatid 800-1150. Hittills har 9 delar utkommit. Planeringen är att man fortlöpande skall publicera nya fynd i denna serie på internet. Övriga fakta har getts ut i olika vetenskapliga rapporter av främst Kenneth Jonsson, i det material som jag tagit del av finns skatter från Gotland men även från Skåne, Blekinge, Öland, Västergötland, Mälardalen, Medelpad, Närke och Ångermanland.

1.6 Metod och teori

Mitt metod är att studera relevant litteratur om, när, hur och var mynt från vikingatiden började präglas på Irland och om det går att utläsa något mönster utifrån typ, regent och tidsperiod. Jag kommer att göra en kvantitativ jämförelse av irländska mynt i svenska fynd. Antalet mynt anses spegla om importen skedde direkt eller indirekt via andra områden.

2 HISTORIK

2.1 Myntpräglingens utveckling

De första mynten präglades i Lydien ca 625 f.Kr. Från Mindre Asien spred sig mynt för betalning till Medelhavsländerna. Romarna präglade mynt så långt norrut som i Gallien och i Britannien. Från ca 670 användes främst silver vid prägning av mynt. När vikingatiden började användes mynt i den tidens mäktiga stater, Karolingiska riket, Bysantinska riket, Kalifatet och Tyskland. De äldsta mynten i Skandinavien präglades i Hedeby i Danmark ca 825-840, ofta utan inskrifter.

Under vikingatid präglades mynt i massor. Europa hade två system. Den västeuropeiska var en ”myntekonomi”, baserad på räknade eller vägda mynt. I Europas nordöstra del, som Polen, de baltiska staterna och Skandinavien hade man en ”viktekonomi”. För betalning användes mynt och annat silver, behöll sitt värde, ett skäl till våra myntsamlingar (Malmer 2010: 10-13).

2.2 Irland under vikingatid

De första vikingarna på Irland, främst från Norge, kom på 600-talet. Öriket liknade hemlandet med samma näringar, fiske, jordbruk och fågeljakt (Ó Corráin 1980: 80-81). Irland var strängt

hierarkiskt, indelat i fyra provinser med tre nivåer av kungar, en lokal, en på mellannivå och en högsta kung. Inom och mellan provinserna pågick maktstrider, bl.a. om vem som var behörig att företräda en dynasti (Ó Corráin, 1980: 28-31). Från ca 550 fanns ett rikt klosterväsen, som blev mäktigt genom att kolonisera ”waste land” som andra lantgodsägare (Ó Corráin 1980: 48-49).

Två perioder anges när vikingar angrep irländska boplatser, åren 795-820 resp. 830-845. Före år 830 kom vikingarna i små båtar men trängde aldrig längre in från kusten än ca 30 km. Följden av dessa anfall på samhälle och kloster har överdrivits. Åren 795-820 gjorde vikingarna 26 räder - irländarna själva stod för 87. Kungar och kloster utförde plundringar långt före vikingarna kom till Irland; större kloster intog mindre kloster. Efter 830 ökade anfällen från vikingar med dess ledare Turgesius. Man angrep rika kloster och sökte sig långt in i landet. Turgesius mördades år 845. Efter 850 blev vikingarnas område, Dublin, en av Irlands regioner (Ó Corráin 1980: 81-86).

Mest makt hade de norska vikingarna under sin kung Olav Kvaran, regent i Dublin 940-980. Han var även kung i York, 926-927, 941-944 och 949-952 men tvangs efter många uppgörelser lämna makten till engelska kungar. Mynt med namnet Onlaf präglades under hans sist tid i York (Dolley 1965:74-75; Norskt biografiskt lexikon). Sihtric III ”Silkbeard”, son till Olav, var den som först präglade mynt på Irland, omkring år 995 (Malmer 1965:127-128, Dolley 1965: 27-28).

Irländarna beundrade norska vikingars kunnighet i sjöfart och stadsbyggnad. Efter ca 950 var det som handelsmän och hantverkare som vikingarna starkt påverkade det irländska samhället, ett sannolikt skäl till att de startade ett eget myntverk (Ó Corráin 1980: 96, 104-107).

2.3 Sverige under vikingatid

Vikingatiden i Sverige, 800-1150 från ett numismatiskt perspektiv, utmärktes av djärva tåg med ödeläggelse och kolonisering av andra delar av Europa - och av en rik handel. Som betalning användes ibland mynt, då vanliga i både den islamiska världen och i Europa. Rika silverfynd hittades först i Västra Turkestan och Afganistan och fördes vidare till Europa. Före 950 dominerade arabiska mynt i Sverige. Därefter kom silvermynt från södra och västra Europa. Silver hade hittats i i Harz (Malmer 1965: 8-10).

Vikingatiden i Skandinavien har kallats en silverekonomi. Rik tillgång på silver innebar att metallen både användes som betalningsmedel och samling av skatter. Främst blev mynt en konstruktiv lösning för långväga handelsmän som trafikerade den tidens städer. Förut hade man använt sig av varuutbyte, vilket troligen folk på landsbygden fortsatte med (Skre 2011: 82-83).

I Karl den stores frankiska rike infördes ett enhetligt myntväsende 793/794. England fick ett enhetligt myntväsende ca 973, som innebar att samma mynttyp skulle gälla i hela riket. Sverige visade inte samma ambitioner. Det myntväsende som inleddes av Olof Skötkonung år 995 i Sigtuna hade bara en lokal cirkulation och kollapsade efter 40 år (Jonsson 1999: 418-419).

Silvrets viktiga roll går att avläsa i de rika silverskatter som grävdes ned under vikingatid, vilka bestod av silvermynt, smycken och råsilver. Skatterna visar att mynten har en både stor kronologisk och en vid geografisk spännvidd. Det talar för att silverskatterna var värdefulla för sina ägare. Myntens silverhalt undersöktes noga, vilket förklarar att många mynt har hack, hål och böjningar. Egen kontroll var viktigare än en myntherres namn och bild. Skydd mot yttre hot och olika personliga motiv finns troligen bakom skattgömmorna (Malmer 1965: 8, 14-15).

2. 4. Forskningshistorik

Det finns ingen forskningshistorik om irländska mynt i Sverige. Men internationell forskning har funnits sedan 1700-talets mitt. Då beskrevs 37 mynt, varav flera kunde knytas till Sithric III ”Silkbeard” (Simon 1749). I slutet av 1800-talet noterades att mynt från Dublin hade namnet Æthelred II och var imitationer (Alcenius 1901). En katalog över typer från vikingatid skapades år 1949 men utan kronologi (O’Sullivan 1949). En framstående forskare, Michael Dolley, gav ut en kronologi om typerna år 1966 (Dolley 1966), som omarbetades år 1975 (Galster, Dolley och Steen Jensen 1975). Kronologin var indelad i sju perioder, 997-1150. Irländska mynt i Sverige från vikingatid kan knytas till nedan angivna fyra perioder.

TABELL 1 Kronologi för de fyra perioderna

Galster, Dolley och Steen Jensen 1975

Period I	997 - 1020
Period II	1020 - 1035
Period III	1035 - 1055
Period IV	1055 - 1065

Under Period I kopierades mynt efter engelska förebilder, *Crux*, *Long Cross*, *Helmet*, *Last Small Cross* Æthelred II och Cnut *Quatrefoil*. Dessa kom i en serie och utan att fram- och baksidor blandades ihop (Dolley 1978 b: 278-281; Blackburn 2011: 95, 103). De första mynten i period II liknade *Long Cross* och *Helmet* från period I. Frågan har ställts om dessa därför skall knytas till period I. Oklarheten kan bero på att myntmästare i period II kopierade sina föregångares namn. Till oredan bidrog oläsliga inskrifter, mest streck på mynt i Dublin efter 1020 och fram till

mitten av 1100-talet (Blackburn 2011:94). Silverhalten i irländska mynt kom att fluktuera fram och tillbaka efter 1020 (Peterson 1969: 142-144).

3 MATERIAL OCH TYPOLOGI

Fig. 1-8 visar foton på irländska mynt, namn på typer, myntort och myntmästare. Fig. 1-5 är fem mynt utgivna 997-1020, övriga efter 1020. Sithric III var kung åren 989-1036, då han abdikerade (Blackburn 2011: 111). Mynt präglades även med Æthelred II:s namn samt flera andra namn.

Fig. 1. *Crux*, Dublin, Arnketill.

Fig. 2. *Long Cross*, Dublin, Farman.

Fig. 3. *Helmet*, Dublin, Farman.

Fig. 4. *Quatrefoil*, Dublin, Stegn.

Fig. 5. *Small Cross*, Dublin, Farman.

Fig. 6. *Long Cross* ca 1020-1035, Farman.

Fig. 7. *Long Cross* ca 1035-1055.

Fig. 8. Yngsta myntet ca 1055-1065.

4 ANALYS

4.1 Fördelning av irländska mynt i svenska fynd

Hitintills har man funnit irländska mynt i 120 fynd i Sverige inklusive ett s.k. lösfynd, ett enstaka mynt som hittats utan samband med en skatt. 1992 fanns det 449 skatter från vikingatid med engelska mynt (Persson 1992:13). Irländska mynt finns således i knappt en tredjedel av de svenska fynden med engelska mynt. Där utgör de ofta ett fåtal och fördelar sig enligt nedan.

TABELL 2. Fördelning av mynt i olika fynd

Antal fynd	Antal mynt
33	1
52	2 - 5
21	6 - 9
10	10 - 15
3	16 - 20
1	22
Totalt: 120	Totalt: 544

Tabell 2 visar att i 85 fynd, 70,8 %, har man mellan 1- 5 irländska mynt. I 14 fynd, 11,7 %, har man mellan 10 - 22 irländska mynt. Det finns inget klart samband mellan antalet irländska mynt och hur många mynt en skattgömma rymmer. I fyndet Ärsta, Sörmland är 18 irländska av 782 mynt. Botarve, Gotland har 8 mynt i ett fynd med 390 mynt. I Äspinge, Skåne, med 8837 mynt är de irländska endast 6 till antalet. Nedan visas fördelningen av irländska mynt i Sverige..

TABELL 3. Fördelning av fynd och hittade mynt i olika landskap.

Landskap	Antal fynd	Antal irländska mynt
Blekinge	3	13
Dalarna	1	1
Gotland	86	392
Medelpad	1	7
Närke	1	6
Skåne	7	50
Södermanland	5	28
Uppland	5	15
Västergötland	4	12
Ångermanland	3	8
Öland	4	12
Totalt:	120	544

I det utdrag av svenska fyndsamlingar, som denna studie bygger på och där irländska mynt påvisats, utgör mynt från fynd på Gotland 72, 3 %. Skåne sticker även ut, har med sina 50 mynt, 9,2 %. Mälardalens län, Södermanland och Uppland, har tillsammans 43 mynt, 7,9 %. 15 mynt finns med i de norrländska landskapen Medelpad och Ångermanland, 2,8 %.

Bland svenska myntfynd finns ca två tredjedelar av antalet mynt på Gotland. Skåne är det landskap som efter Gotland har mest mynt. I en uppsats om fynd med engelska mynt fanns även näst mest fynd av engelska mynt i Skåne. I norrländska fynd hittades mest engelska mynt i Medelpad och Ångermanland (Persson 1992: 25, 32). Då det högsta antalet mynt i fynd är så lågt som 22 exemplar tyder det på att import skett indirekt, d.v.s. genom andra länder (England).

4.2 Typ av irländska mynt i svenska fynd

I dessa svenska fynd, inalles 120, finns övervägande irländska mynt från period I (enligt Dolleys m.fl kronologi), alltså mynt tillverkade mellan 997 och 1020. Irländska mynt upphittade i svenska fynd fördelar sig med tpq i de fyra perioderna enligt nedan.

TABELL 4. Tpq för irländska mynt i svenska fynd

			tpq	%
Period I	997 - 1020	109	90,8	
Period II	1020 - 1035	1	0,	
Period III	1035 - 1055	6	5	
Period IV	1055 - 1065	1	0,8	
Ej daterade		3	2,5	
		Totalt: 120	100	

Ett fynd med tre mynt finns från period IV, präglade år 1055 och hittade i Burge på Gotland. Av övriga har 109 tpq mellan 997 och 1020, tillhör alltså period I. Från period III finns 6 fynd. Tre fynd har inte gått att datera. Tpq varierar mest i fynd från Gotland, med många från period I och 6 fynd med mynt från period II och III, en naturlig spridning. Gotlandsfynden utgör drygt 70 % .

Den mest påträffade typen av irländska mynt i svenska fynd är *Long Cross* (fig. 2 sid. 6) från Sihtric III, kung i Dublin 989-1036. Den började präglas i Dublin omkring år 1000 efter den engelska förebilden *Long Cross of Æthelred II*. Det sistnämnda slutade präglas i England år 1003 (Persson 1992: 8). På Irland präglade man *Long Cross* t.o.m. period VII men med små ändringar varje period (Blackburn 2011: 108). Men som sagts förut med en allt sämre design efter år 1020. Detta framgår tydligt av fig. 7 och 8 på sid. 6.

5 RESULTAT AV ANALYSEN

120 fynd med 544 irländska mynt från vikingatid har hittats i Sverige. Irländska mynt utgör ett fåtal i flertalet 85 fynd, 70, 8 %, finns bara 1-5 mynt. I 14 fynd, 11,7 %, finns 10-22 irländska mynt. Fördelningen av irländska mynt i olika landskap liknar spridningen av totala antalet mynt i svenska fynd. 72, 3 % av irländska mynt har hittats på Gotland, som har ca 67 % av alla hittade mynt från vikingatid i Sverige. Näst mest irländska mynt finns i Skåne, ett mönster som gäller totala antalet mynt från perioden. I Norrland är det endast Ångermanland och Medelpad som har irländska mynt, landskap som hade flest engelska mynt i en studie år 1992.

I 109 fynd av 120, 90,8 %, varierar tpq från 997 till 1020. I endast 8 fynd, 6,67 %, återfinns fynd med tpq efter år 1020. Kontakten med Irland tycks ha varit starkast fram till 1020.

I den här studien har inte olika typer av irländska mynt kunnat kartläggas. Troligen finns det främst mynt av typ *Long Cross*, som började präglas i Dublin ca år 1000. Detta mynt fick störst upplagor och präglades fram till mitten av 1100-talet.

6 TOLKNING

1. Från vilken regent/period finns flest mynt?

Irländska mynt i svenska fynd utgör en mycket begränsad andel av mynt införda till Sverige under vikingatid. Drygt 90 % har tpq mellan 997-1020. Det innebär att dessa mynt kommer från den period när kung Sithric III var kung i Dublin, 989-1036.

2. Dominerar vissa typer av mynt?

Främst dominerade *Long Cross* under Sihtric III i de irländska mynt som infördes till Sverige.

3 Finns möjlighet att knyta fyndantal i Sverige till hur prägling av mynt utvecklades på Irland?

Det går inte att hitta samband mellan antal irländska mynt i Sverige och präglingen av mynt på Irland under vikingatid. Färre irländska mynt efter 1020 kan förklaras med minskad handel.

4. Skiljer sig fyndplatser av irländska mynt från fyndplatser av engelska mynt i Sverige?

Fyndplatser av irländska mynt har stora likheter med fyndplatser av engelska mynt i Sverige.

7 SAMMANFATTNING

Syftet med den här uppsatsen har varit att göra en översikt av irländska mynt i svenska fynd från vikingatid. Dessa utgör en liten andel av mynt i svenska fynd. Min kvantitativa jämförelse visar att fördelningen av irländska mynt varierar starkt mellan olika landskap. Gotland har en dominerande ställning med drygt 70 % av de irländska mynt som letat sig fram till Sverige och

sedan hamnat i olika fynd. Drygt 90 % av de irländska mynten har tpg 997-1020, vilket talar för att handeln mellan Irland och Sverige kan ha avtagit efter 1000-talets första decennier.

8 LITTERATURHÄNVISNINGAR

- Alcenius, O. 1901. 'Fyra anglosachsisk-tyska myntfynd i Finland' (1894-1897), *Finska fornminnesföreningens tidskrift*, 21.2 1-61.
- Blackburn, M., 2011. 'Viking coinage and currency in the British Isles', *The British Numismatic journal 2008 S*, 7, 91-117, London.
- CNS: Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt. Catalogue of coins from the Viking Age found in Sweden. 1-. Stockholm 1975-.
- Dolley, M., 1965. *Viking Coins of the Danelaw and of Dublin*, London, s. 23-31.
- Dolley, M., 1966. *The Hiberno-Norse Coins in the British Museum*, (SCBI 8), London.
- Dolley, M., 1978 b. 'Neglected evidence from Ireland for periodicity of type in the English coinage of Æthelred II', *Irish Numismatics* 11, 278-281.
- Galster, G., Dolley, M., och Steen Jensen J., 1975. SCBI 22. *Royal Collection of coins and Medals, National Museum, Copenhagen, Part V: Hiberno-Norse and Anglo-Irish coins*, London.
- Hildebrand, B. E., 1864 resp. 1881. *Anglo-sachiska mynt i Svenska Kongliga Myntkabinettet, funna i Sveriges jord*, Stockholm.
- Jonsson, K., 1999. 'Mynt - en materialgrupp med nya förutsättningar', *Arkeologi i Norden*, red. Göran Burenhult, Stockholm. s. 418-419.
- Malmer, B., 1965. *Mynt och människor. Vikingatidens silverskatter berättar*, Stockholm.
- Ó Corráin, D., 1980. *Ireland before the Normans*, The Gill History of Ireland 2, Dublin.
- O'Sullivan, W. 1949. 'The earliest Irish Coinage', *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, 190-135, Dublin.
- Persson, C., 1992. *Engelska mynt i svenska skatter*, Stockholm, C-uppsats.
- Pettersson, B., 1968. *Anglo-Saxon currency: King Edgar's reform to the Norman conquest*, Lund.
- Simon, J., 1749. *An essay towards an historical account of Irish coins*, Dublin.
- Skre, D., 2011. 'Commodity money, Silver and coinage in Viking-Age Scandinavia' in *Silver economies, monetisation and society in Scandinavia AD 800-1100*, red. J. Graham-Campbell, S. Sindbaek och G. Williams, Aarhus.

DATABASER

Numismatiska forskningsgruppens databas, Stockholms Universitet, 2015.

Stockholms
universitet